

SPRAVODAJ NEZÁVISLÉHO ZDRUŽENIA EKONÓMOV SLOVENSKA

SILOČIARY

Odborný
mesačník
o ekonomike
a politike

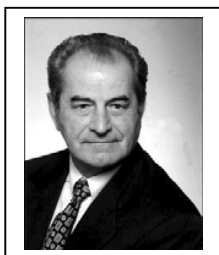
Január
2008
číslo 1
ročník VI.

Z OBSAHU

Úvodné slovo /2/
Makroekonomika /2/
Zahraničie /3/
Osobnosti /5/
Mladí a veda /5/
Názory /6/
Európska únia /8/

Úvodné slovo

Slávnostné, priam sviatočné chvíle pri vstupe do „ôsmičkového“ – 2008., pre Slovensko a Slovákov často pozoruhodne prelomového (1848, 1918, 1938, 1968) roka umocňuje v nás i nemenej významná *pätnástka*. Áno, už plných 15 rokov existuje a verím, že až na malé výnimky sú aj naši spoluobčania presvedčení, že do mnohých ďalších rokov sa bude úspešne rozvíjať **samostatná Slovenská republika**.

Napriek všetkým počiatočným handicapom, napriek ďaleko nevýhodnejším vnútorným i vonkajším podmienkam aké mala Česká republika i ďalšie tranzitívne štáty, sme dokázali v historicky veľmi krátkom čase vybudovať nevyhnutné štátne i ďalšie inštitúcie doma aj v zahraničí. Zaviest' a udržať vlastnú menu, ktorej, podobne ako celej republike zúriví odporcovia slovenskej samostatnosti vo svojich katastrofických scenároch predpovedali najviac 3 mesiace. Sme aktívnymi členmi OSN a takmer stovky ďalších najvýznamnejších medzinárodných medzivládnych organizácií i stoviek mimovládnych organizácií.

Nás z Nezávislého združenia ekonómov Slovenska – NEZESu hreje pritom vedomie, že sme aktívne podieľali na príprave a formovaní samostatnej slovenskej ekonomiky. Hoci nám, ktorí *sme dôsledne, už od konca roka 1989 požadovali samostatnú ekonomiku i republiku*, nevedeli prísť na slušné meno zúriví odporcovia slovenskej samostatnosti (mnohí to robia doteraz) no často pochybovali o tom politickí reprezentanti a aj niektorí z najbližšieho okolia.

Vtedajší náš predseda, profesor Hvezdoň Kočtúch, ďalší ekonómovia z NEZES i rozhodujúce HZDS na čele s Vladimírom Mečiarom si postupne osvojili *poznatky*, ktoré sme mali **zo štúdií Ústavu ekonomiky a riadenia priemyslu: na Slovensko sa v predchádzajúcom štáte nedoplácalo, ba práve to bolo naopak a teda - máme zdroje a predpoklady fungovať samostatne**. Od odporcov slovenskej samostatnosti sme prežili aj dehonestáčne útoky za kritiku transformačných krokov z federálnych pozícií, ktoré nebrali do úvahy slovenské špecifické podmienky. Častovali nás -izmami, z ktorých nacionalizmus bol z tých miernejších. *A keďže médiá majú v rukách doteraz, darí sa im NEZES izolovať od mediálneho priestoru dodnes*. Dôležité však je, že výsledky, ktoré samostatné Slovenskom za uplynulých pätnásť rokov dosiahlo v domácej i zahraničnej politike plne potvrdzujú i naše terajšie strategické úvahy o možnostiach dynamizácie nášho rozvoja v nasledujúcich troch dekádach.

Nie sme, prirodzene, spokojní s terajšou pozíciou SR vo výkonnosti slovenského hospodárstva, ktorá je len málo nad 50 % priemeru EÚ. Ani s úrovňou príjmov a celkovou úrovňou života slovenských občanov. A už

vôbec nie s tým, že sme nedokázali udržať vo vlastných rukách strategické priemyselné, bankové, energetické a ďalšie subjekty a zdroje. Sme však presvedčení, že ambíciám terajšej vládnej koalície **vybudovať zo Slovenska prosperujúci sociálny štát** môže účinne napomôcť: intenzívnejšie formovanie informačnej spoločnosti v duchu Lisabonskej zmluvy a, v ďaleko väčšej miere, úspešná podpora a úsilie slovenských dominantných podnikateľských subjektov a aj zahraničných Slovákov. V globalizujúcom sa svete to v medzinárodnej konkurencii bude nevyhnutné. Predpoklady, vďaka samostatnosti, na to máme.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Rezervované pre makroekonomiku

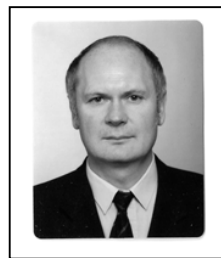
Vysoká dynamika ekonomického rastu v roku 2007 naplnila predpovede.

Hoci Ministerstvo financií SR ešte nemá definitívne spočítanú celú bilanciu rozpočtu za rok 2007, prvé vyčíslenie sa podľa jeho stanoviska bude dať robiť v polovici februára, existuje však už „silné“ presvedčenie podľa predbežných odhadov, že pôvodný plán – schodok na úrovni 2,9 percenta HDP – sa podarí s rezervou splniť. Maastrichtské kritérium pre rozpočet stanovuje strop na úrovni troch percent HDP. Slovensko tak má po vlašajšku splnené všetky eurokritériá až na jedno. Splnenie inflačného cieľa sa bude hodnotiť na jar.

Takýto vývoj ekonomiky nám dáva dôvod na optimizmus nielen preto, že sa výrazne zvýšila šanca Slovenska na prijatie spoločnej meny eura v plánovanom termíne od roku 2009 ale aj preto, že bude mať aj priamy vplyv na životnú úroveň obyvateľov Slovenska.

Podľa odhadov bankových analytikov by mal priemerný plat v tomto roku prekročiť úroveň 21 550 korún. Po zohľadnení rastúcich cien by mala byť suma v peňaženkách Slovákov na tento rok približne o štyri percentá vyššia ako v minulom roku. Celkovo by mali ceny stúpnuť v porovnaní s minulým rokom približne o tri percentá. Tisícokorunový nákup by tak zdražiel o tridsať korún. V hospodárstve by malo vzniknúť viac ako 30-tisíc nových miest. Miera nezamestnanosti sa tak podľa analytikov priblíži pod hranicu desiatich percent.

Ekonomika by mala v tomto roku mierne poľaviť z rekordného tempa, ktorým ťahala dopredu minulý a rok predtým. V roku 2006 ekonomika 8,5-percentným tempom prekonala všetky rekordy. Rok 2007 by mohlo odhadované 9-percentné napredovanie historické tabuľky prepísať znova. „Aj keď v roku 2008 očakávame spomalenie rastu na 7,5 percenta, Slovensko bude naďalej patriť k najrýchlejšie rastúcim hospodárstvám v Európe,“ v podstate zhodne

konštatujú analytici, sledujúci trend vývoja našej ekonomiky.

Za mohutným ekonomickým rastom, ktorý by mal byť za celý rok 2007 bezpečne najvyšším spomedzi krajín Visegrádskej štvorky a jedným z najvyšších v celej Európskej únii (EÚ), stáli podľa očakávania predovšetkým automobilky a elektrotechnický priemysel. Ekonomika profitovala hlavne z príchodu zahraničných investícií v spomínaných odvetviach priemyslu. K tomu sa pridala silná spotreba domácností.

Počas roka 2007 sa viedli diskusie o revízii národných účtov za roky 1995 až 2005, vrátane odhadu na rok 2006 a taktiež aj na jednotlivé štvrťroky roku 2007 na základe nariadení Európskej únie a odporúčaní Eurostatu. Na základe revízie sa zásadne zmenilo vyčísľovanie HDP. Ako sa však vyjadril aj sám štatistický úrad, revízia údajov by však oproti pôvodným odhadom celkového minuloročného ekonomického rastu nemala priniesť takmer žiaden rozdiel. K hodnoteniu pozitívneho vývoja ekonomiky posledných rokov sa žiada podotknúť to, a to je najviac dôležitá skutočnosť, že súčasný vysoký ekonomický rast nevykazuje žiadne známky prehrievania ekonomiky. Prijaté zásady pri schvaľovaní rozpočtu na tento rok obsahujúce trvalú udržateľnosť ekonomického vývoja v horizonte do roka 2010 vykazujú tak len malú mieru rizika.

Ing. Ondrej Barič, PhD.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Megatrendy 21. storočia – India a Čína na ceste k vrcholom toptriády

K najvýznamnejším megatrendom na začiatku 21. storočia patrí mohutnejší vzostup výkonnosti a geopolitickej váhy Ďalekého východu a juhu Ázie. V odborných kruhoch sa preto čoraz častejšie objavuje známy výrok amerického ministra zahraničných vecí už z konca 18. storočia, že *po expanzívnom rozvoji v oblasti Stredozemného mora a Atlantického oceánu bude nasledovať oblasť Pacifiku a Oceánie*.

Vývoj dal plne za pravdu tejto prognostickej úvahe. Na Ďalekom východe sa po Japonsku a Číne prediera na stále vyššie stupne vo svetovom rebríčku India. Ak k tejto trojici pridáme ďalšie, novoindustrializujúce sa štáty Juhovýchodnej Ázie, ľahko pochopíme, čo viedlo nemeckého ekonóma, riaditeľa Inštitútu pre ekonomiku a spoločnosť v Bonne M. Miegela k názoru, že *„nás čaká zmena epochy“*.

Indická republika

Veľkou mierou k radikálnym zmenám v regióne Južnej a Východnej Ázie, ktoré sa vo svetovej ekonomike očakávajú už v priebehu prvých troch dekád 21. storočia prispeje, podľa očakávaní ekonómov, *Indická republika*.

Stále tajomná, hoci pri obnove svojej samostatnosti okýptená India, teraz s vyše miliardou obyvateľov si 26.

januára pripomína Deň Indie - 61. výročie od ukončenia koloniálnej nadvlády, trvajúcej od r. 1600. Napriek ušľachtilej snahe Mahatmu Gandhioho i pokračovateľov v jeho diele - osobností, členov a sympatizantov Indického národného kongresu o nenásilný odpor voči kolonizačnej správe (*satjagraha*), bola obnova samostatnosti Indie (na rozdiel od Slovenska) vykúpená nesmiernym utrpením a stotisícami životov.

India ma bohatú históriu a unikátne kultúrne dedičstvo. Udivuje (aj povzbudzuje) nás, že napriek mohutným nájazdom útočníkov v dávnych časoch i v novoveku, napriek záplave imigrantov a preberaniu nových zvykov a kultúrnych prvkov, si dokázala zachovať svoje tradície.

Pritom si uvedomujeme, že popri dvoch úradných jazykoch *hindčine a angličtine*, ktoré používa centrálna vláda na úradné účely, dvoch tradičných jazykoch Indie – sanskrite a tamilčine, je v Indii živých ďalších 1.652 materinských jazykov.

Pravdou je, že popri nesporne progresívnom vývoji ekonomiky a spoločnosti zostáva tu vysoký podiel negramotných, problémy v infraštruktúre a mnohé ďalšie. Tie nie je možné riešiť skokmi. 350 rokov koloniálnej nadvlády sa podpísalo na štruktúre a výkonnosti indickej ekonomiky. Avšak, vzhľadom na rozlohu a vyše miliardu obyvateľov, Indii patrí dnes *štvrté miesto vo svetovej ekonomike*. Výkonnosťou ekonomiky 964 USD HDP na obyvateľa (odhad na r. 2007) sa doteraz radí medzi chudobné štáty, má však ambície byť radená do kategórie novo industrializovaných štátov.

Devízové rezervy IR však dosiahli už vyše 145 miliárd USD, teda viac ako v USA, Francúzsku, Rusku a Nemecku. Dôležité pritom je, že od začiatku 90. rokov uplynulého storočia dynamika rozvoja Indie systematicky stúpa. Za ostatné 3 roky sa pohybuje okolo 8 percent. A je predpoklad, že čoskoro predstihne aj zatiaľ neohrozenú líderskú pozíciu Číny.

Významne k tomu môžu prispieť *priame zahraničné investície*, ktoré smerujú najmä do infraštruktúry, informatizácie, automobilizmu - *výroby najlacnejšieho automobilu sveta*.

Možno len súhlasiť s indickými ekonómami a podnikateľmi, ktorí vidia veľké *rezervy v oblasti turizmu*. Nateraz ročný počet zahraničných turistov do Indie sa pohybuje len okolo 3 miliónov a podiel cestovného ruchu na tvorbe národného dôchodku tvorí 5,3%.

India venuje popri realizácii rozsiahlych projektov vlastnými silami a zdrojmi osobitnú *pozornosť rozvoju zahraničných vzťahov* a medzinárodnej spolupráce. Na rozdiel od uplynulých dekád od roku 1947 je tu snaha o efektívnu spoluprácu s najväčším konkurentom i rivalom v regióne – *s Čínou*. Z najnovších aktivít svedčí o tom aj nedávna návšteva indického predsedu vlády *Manmohana Singha* v Pekingu. Tu mohol už v nadväznosti na svoju prvú návštevu po svojom nástupe do funkcie v roku 2004 pokračovať v konkretizácii vtedajších úvah *o vytvorení zóny voľného obchodu*.

Pravdou je, že ich vzájomný obchod v roku 2007 tvoril len 38 miliárd US dolárov. No premiéri oboch veľmocí sa ho zaviazali zvýšiť do roku 2010 na 60 miliárd USD. (To je skutočne pozoruhodné tempo!) A nepostupovať vždy ako konkurenti, skôr kooperovať na princípe vzájomných výhod. Pri takomto obrate vzájomných vzťahov Indie a Čína je reálne očakávať proklamované dodržiavanie mieru a pokoja na hraniciach a utíchanie dozvukov z incidentu v oblasti Jammu a Kašmír (1962).

India prehlbuje nielen bilaterálnu ale aj multilaterálnu spoluprácu. Je aktívna v kľúčových medzinárodných organizáciách a má prirodzenú *ambíciu stát sa členom Bezpečnostnej rady OSN*. Intenzifikuje spoluprácu s Európskou úniou. *EÚ sa stala hlavným zahraničným investorom a najväčším obchodným partnerom Indie*. Už v novembri 2004 sa EÚ a India dohodli na strategickom partnerstve. To zahŕňa spoluprácu v oblasti technológií, ekonomiky, boja proti terorizmu a i. Postavenie strategického partnera voči EÚ v súčasnosti majú len USA, Kanada, Japonsko, Ruská federácia a Čína. Zo strany EÚ je to *uznanie rastúcej geopolitickej dôležitosti a významu Indie vo svetovej ekonomike*.

Pozitívny vývoj indickej ekonomiky v roku 2008 predpovedajú nielen indickí odborníci ale aj špecialisti z Medzinárodného menového fondu. Podľa ich Výhľadu svetovej ekonomiky (World Economic Outlook) by sa tempo rozvoja indickej ekonomiky malo zmierniť oproti lanskému roku z 8,9 % na 8,4 percentá. (U Číny sa očakáva pokles z 11,5 % na 10 % a v Ruskej federácii mierny pokles zo 7 % na 6,5 %).

Podľa indických odborníkov môže viacročný rast indickej ekonomiky dosiahnuť hodnoty až do 10 % ročne, čo by umožnilo podstatne znížiť chudobu prevažnej časti obyvateľstva. Ambiciózný plán vlády na najbližších 10 rokov predpokladá medziročný rast HDP o cca 8 % a zvýšenie hodnoty HDP na obyvateľa na hodnotu 1000 USD do r. 2010). Tento vývoj prispieva k posilňovaniu pozícií Indie vo svetovej ekonomike i celom spoločenstve národov.

Utvára tiež dobré predpoklady na prehlbovanie spolupráce aj Slovenskej republiky s Indiou. *Vzťahy medzi SR a Indiou sú tradične priateľské a bezproblémové. Vo vzájomných stykových aktivitách ako aj v zahraničnoobchodnej výmene však pretrvávajú určité nevyváženosti.*

Snahu účinne prispieť k zlepšeniu v tomto smere vyjadrila pri odovzďovaní poverovacích listín nedávno designovaná veľvyslankyňa Indie v SR J.E. Homai Saha. Želáme plný úspech jej misii v Slovenskej republike na prospech obidvoch v januári nadobudnutú samostatnosť oslavujúcich republík.

Ladislav Lysák, DSc, exveľvyslanec SR v Indii a i.

Medzinárodné politické vzťahy

Západ verus Rusko: nebezpečné divergencie / 2.časť/

Rusko a Západ nebudú mať v najbližších rokoch jednoduché vzťahy, napriek tomu by Západ nemal výhražne dvíhať prst smerom k Rusku. Rusi vedia čo chcú a ich odkaz je jasný. V. Putin zabránil rozpadu Ruska a zachránil krajinu pred chaosom. Rusko sa pod jeho vedením výrazne stabilizuje, začína prekvívať a to nielen kvôli rope. Rusko si znovu vybojovalo svoje ekonomické postavenie, vplyv v regióne i medzinárodnú prestíž. Jeho ekonomika rozkvitá, rubel sa stabilizoval, životná úroveň sa evidentne zdvihla a Moskva posilnila svoje vzťahy so susedmi. Putinovo víťazstvo v parlamentných voľbách silno odráža emócie Rusov, že sa za nich niekto postavil, ako aj ich vôľu už nikdy neprežívať horor čečenskej vojny. V. Putin, tak ako kedysi bývalý francúzsky prezident Charles de Gaulle, dáva jasne najavo, že sa v zahraničnej politike len tak nepodvolí a občas dokáže medzinárodnú situáciu poriadne skomplikovať. Ak si Rusi vybrali práve Putina ako najlepší variant a veľkú nádej do budúcnosti, USA a EÚ to musia nielen pochopiť, ale i bezpodmienečne rešpektovať. V prípade, že USA budú naďalej jednostranne využívať vo svoj prospech svoje hegemonistické postavenie voči Rusku, potom nie je vylúčené, že Putin odmietne americký dolár ako univerzálne platidlo v obchodovaní s ropou a pokúsi sa ovládnuť medzinárodný obchod s ropou vlastnou menou.

V. Putin sa prejavuje nie ako naivný politik, ale presvedčený a zapálený ruský vlastenec. Dôrazne protestuje proti názorom, že ho nezaujímajú ľudské práva alebo, že potláča demokraciu. Pomáha svojej krajine obnoviť sebadôveru a vybudovať silnú ekonomiku a rešpektovanú medzinárodnú pozíciu. Rusko už prestalo ustupovať tlakom Západu. Má právo na demokraciu, aká sa vyvinula na základe jeho dejín a geopolitického a spoločenského prostredia. Rusko je jediné schopné postaviť sa ako reálny oponent unipolarite USA. Robí to vo voľnej koalícii s Čínou a ešte voľnejšej s Indiou.

Všetky transformačné premeny v Rusku si vyžadujú svoj čas a neprebehnú ľahko, ani bez konfliktov. Západ bude musieť nevyhnutne rokovať a partnersky spolupracovať s Ruskom tak po decembrových voľbách do Štátnej dумы, ako aj po budúcich prezidentských voľbách na jar 2008. V medzinárodnej politike často sila jednej strany odráža slabosť druhej strany. Slabosťou USA a EÚ je dnes otvorená pozvánka pre Rusko na návrat k imperiálnej politike. Tento vývoj nie je vôbec priaznivý ani bezpečný, najmä pre Európu.

Vzťahy medzi Západom a Ruskom sa zhoršujú už niekoľko rokov. Zdá sa, že v súčasnom stave vývoja sveta je korektné priateľstvo Ruska so svetovým hegemonom sotva možné, čo zákonite vedie k ruskému kritickému prehodnocovaniu dôvery k USA. EÚ zas nie je dnes rozhodujúcou politickou silou, s ktorou treba vážne rátať. Od rozpadu Sovietskeho zväzu EÚ ani tvorcovia európskych národných politik doteraz nevypracovali súdržnú stratégiu, ktorá by vyjasnila

vzťah, ktorý chce Únia s Ruskom udržiavať. Či EÚ a Rusko dokážu vybudovať nový rámec pre vzájomné rozhovory a vzťahy ukáže blízka budúcnosť. Existuje pritom dostatok historicky overených diplomatických ciest vedúcich k tomuto cieľu.

Ing. Pavol Hrivík, CSc

vydal monografiu „Teória hodnoty“, kde poslednú kapitolu tvorila ekonomická neistota, o ktorú sa začal zaujímať po tom, čo Arrow publikoval v roku 1953 teoretický článok o závislých komoditách. V ďalších rokoch pôsobil na univerzitách po celom svete.

Redakcia

Osobnosti

Gerard Debreu

V roku 1983 dostal cenu za ekonómiu ďalší Američan pôvodom však z Európy – rodený Francúz Gerard Debreu. Narodil sa vo francúzskom Calais v roku 1921 (4. júla). Zomrel vo veku 82 rokov 31. decembra 2004. Cenu dostal za svoj príspevok nových analytických metód do ekonomickej teórie a za jeho dôkladné preformulovanie teórie všeobecnej rovnováhy.

V roku 1939 získal tzv. Baccalauréat na College of the City of Calais. V roku 1939 však vypukla druhá svetová vojna a mladý Debreu pokračoval v štúdiu na improvizovanom špeciálnom prípravnom kurze matematiky v Ambert, no pôvodne zamýšľal pokračovať v prípravách na vstupné skúšky na vedecké vysoké školy na lýceu v Paríži. Vojna však zmarila jeho plány. V lete roku 1940 nemecké okupačné vojská rozdelili Francúzsko na niekoľko zón, pričom Debreu odcestoval z Ambertu do Grenoblu, ktorý bol v tzv. „voľnej zóne“. Tu pokračoval v štúdiu matematiky na lýceu až do leta 1941. Až do roku 1944 študoval na École Normale Supérieure v Paríži, pričom ho tieto tri roky výrazne poznačili. V lete 1944 mal dokončiť štúdium, prišiel však deň D a Debreu sa prihlásil do francúzskej armády. Bol vyslaný do Cherchellu v Alžírsku do dôstojníckej školy a potom slúžil až do konca júla 1945 vo francúzskych okupačných jednotkách v Nemecku. V tomto období sa začal zaujímať aj o ekonómiu, pričom začiatkom roku 1946 úspešne ukončil štúdium matematiky. Jeho záujem o ekonómiu sa stal nakoniec celoživotným dielom hlavne po tom, čo sa oboznámil s matematickou teóriou všeobecnej rovnováhy, ktorú sformuloval v rokoch 1874-1877 Leon Walras.

V lete 1948 navštevoval niekoľko týždňov seminár Americké štúdie v rakúskom Salzburgu, kde mu prednášal aj Wassily Leontief. Koncom roku 1948 získal Rockefellerovo štipendium, ktoré mu umožnilo v roku 1949 navštíviť Harvardskú univerzitu, Kalifornskú univerzitu v Berkeley, Chicagskú univerzitu a Kolumbijskú univerzitu. V roku 1950 navštívil Uppsalckú univerzitu a univerzitu v Oslo. Počas pobytu v Amerike dostal možnosť pracovať ako výskumný pracovník od Cowlesovej komisie, pričom túto možnosť využil. Začiatkom 50. rokov komisia sústreďovala všetky najnovšie poznatky o matematickej ekonómii a diskutovala o nich. V tejto atmosfére strávil Debreu niekoľko rokov, pričom pracoval na výskume týkajúcom sa Paretovho optima, existencie všeobecnej ekonomickej rovnováhy, teórii užitočnosti. V roku 1959

Mladi a veda

Moldavská republika. Bezpečnostný kontext regiónu.

Počas obdobia „studenej vojny“ a blokového súperenia problémy bezpečnosti v juhovýchodnej Európe (JVE) boli chápané ako súčasť globálnej konfrontácie medzi „kapitalizmom“ a „socializmom“. Bezpečnostné výzvy regiónu sa neodlišovali od iných konfliktných regiónov, ktoré sa nachádzali na konfrontačnej čiare dvoch organizácií, NATO a Organizácie Varšavskej zmluvy. Hrozby a výzvy v tomto regióne dnes majú inú podobu než v minulosti. Samotné poňatie JVE sa rozšírilo po rozpade ZSSR. Bezpečnostné otázky, hrozby a rizika sa stali komplexné a doplnili sa etnickým, náboženským a sociálnym akcentom.

Bezpečnostná situácia sa za posledné desaťročie v týchto dvoch regiónoch významne pretransformovala. Juhovýchodná Európa sa stala „samostatným“ objektom pôsobenia medzinárodnej politiky a bezpečnosti. Počas existencie ZSSR sa Moldavsko zúčastňovalo svetovej politiky iba ako súčasť ZSSR a naopak svetová politika pôsobila na Moldavsko rovnako ako na celý Sovietsky zväz. Rozpadom socialistickej sústavy sa Moldavska republika stala objektom a subjektom v medzinárodno – politických vzťahoch v rámci širšieho regiónu JVE.

Zmena akcentov v oblasti bezpečnosti európskych štátov sa uskutočňoval pod vplyvom nových výziev na kontinente, ktoré všeobecne menili princípy a chápanie bezpečnosti. V súčasnosti problematika bezpečnosti je komplexnejšia a zahŕňa nielen potenciálnu vojenskú agresiu, ale tak isto aj iné viacstupňové výzvy a hrozby s podstatnou nevojenskou súčasťou. Podstata rozšírenej koncepcie bezpečnosti bola odskúšaná počas početných kríz na Balkáne, kde môžeme pozorovať rozvoj a šírenie nových hrozieb a výziev (takých ako je terorizmus, etnické a náboženské konflikty). Táto problematika sa stále ostrejšie dotýka západnej Európy kvôli jej geografickej blízkosti. Uvedomujúc si tento fakt vidíme, že problematika vypracovania efektívnych mechanizmov zvládnutia nových výziev sa stala dôležitou pre NATO a EÚ, ktoré sú základnými inštitúciami zabezpečenia spolupráce a spoločných záujmov v regióne. USA vnímajú Moldavskú republiku najmä cez prizmu vzťahov s RF a existencie konfliktu v Podnestersku, ktorý je terčom koncentrácie záujmov niekoľkých svetových hráčov takých ako EÚ, RF a USA. Stratégia USA voči Moldavsku

sa týka širokého spektra otázok od politických cez humanitárne až po vojenské.

Geografické a funkčné rozšírenie Európskej únie a NATO v skutočnosti majú význam nielen pre uvedené organizácie, ale aj pre susedné regióny. Rozširovanie týchto organizácií a vstup nových členov znamená, že budú mať automaticky „nových susedov“. Spolu s tým proces rozširovania bude mať účinok „importovania“ medzinárodných ťažkostí a záujmov nových členov do NATO a EÚ. Pre Moldavskú republiku to platí dvojnásobne, pretože po vstupe Rumunska do EÚ hranice týchto dvoch organizácií budú na západnej hranici Moldavska, pozdĺž rieky Prut.

Ruská federácia podporuje morálne a ekonomicky podnesterských separatistov. Ekonomické subjekty z RF vlastnia niektoré veľké priemyselné objekty v Podnestersku. Napríklad veľkú tepelnú elektrárňu na juhu Podnesterska odkúpila korporácia Spojené energetické systémy RF. Ruská federácia má v tomto regióne koncentrovanú a cieľavedomú politiku, ktorá je cieleňá na spomalenie rastu vplyvu EÚ a NATO v regióne. RF vníma veľmi citlivo všetko čo sa týka štátov SNŠ a vníma tento región ako životne dôležitý pre svoje záujmy. RF je významným partnerom pri riešení podnesterského konfliktu. Aj keď sa môže na prvý pohľad zdať, že podnesterský konflikt je vnútornou záležitosťou Moldavska, realita je iná. Konflikt presiahol hranice jednotlivých štátov a dnes je koncentráciou medzinárodno – politických záujmov rôznych hráčov.

Odborníci zastávajú názor, že podnesterský región je stredobodom geopolitických záujmov a Moldavsko nebude môcť dosiahnuť trvalú politickú a ekonomickú stabilitu pokiaľ otázka separatizmu vo východných rajónoch Moldavska nie je vyriešená. Zahranično – politické postavenie Moldavskej republiky je ovplyvnené geopolitickými tendenciami v regióne a vo svete. Z geografického hľadiska sa Moldavsko nachádza uprostred politických, ekonomických a bezpečnostných záujmov svetových hráčov : RF, EÚ a USA. Aj keď obdobie studenej vojny je už za nami, súperenie o vplyv vo svete je nemenej intenzívne. Politiky EÚ, USA a NATO voči Moldavsku sa v jednotlivostiach líšia, z dlhodobého hľadiska ja však pre ich politiku spoločné súperenie s Ruskou federáciou.

Ing. Raneta Leonid

Interný doktorand Fakulty medzinárodných vzťahov EÚ

Názory

Svetové ekonomické fórum v zajatí pochmúrnosti

Švajčiarsky Davos je tradičným miestom rokovaní Svetového ekonomického fóra (SEF) – výročných stretnutí špičkovej podnikateľskej, ekonomickej, politickej a kultúrnej elity sveta. Nie ináč tomu tak bolo aj v tomto roku, keď v závere januára sa fóra zúčastnilo asi 2500 ľudí. Hrdé motto fóra „Zaviazaní zlepšiť svet“ sa dnes javí viac ako kedykoľvek predtým odtrhnuté od reality.

Davosu`2008 nedominovala sebadôvera, ale pocit neschopnosti až úzasa z rastúcej zložitosti sveta. V skutočnosti SEF nebolo ani tak barometrom, ktorý nám pomáha pochopiť hlboké trendy utvárajúce svet, ako skôr zrkadlom, ktoré odráža národné myšlienky, obavy a snád' i klebety. Príslušníci globálnej elity, najmä anglosaskej, obyčajne nemajú potrebu prejavovať národnú lojalitu. Považujú hranice národov za prekážky, ktoré postupne miznú. Vidia národné vlády ako pozostatok minulosti, ktorých jedinou užitočnou funkciou je uľahčovať globálne operácie svetovej elity.

Posledné SEF sa ukázalo dosť znepokojujúce. Za posledných 18 rokov od pádu komunistických režimov sa politické vzťahy medzi Európou a USA neustále oslabujú, posilňujú sa však hospodárske vzťahy v dôsledku investícií a krížového vlastníctva. Američania žijú v inej psychickej realite ako Európania. Obaja dnes nazerajú na hrozby súčasnosti (napríklad na terorizmus alebo globálne otepľovanie) úplne odlišne. Dokonca aj keď používajú slová „sloboda“, „ľudské práva“, nemyslia nimi to isté. Podľa Timothy G. Asha, riaditeľa Strediska európskych štúdií Anthony's Colledge Oxfordskej univerzity, v posledných rokoch hrozí emocionálny konflikt medzi EÚ a USA, ktorý nevyhnutne bude viesť k vzostupu Ďalekého východu. Číňania a India v Davose nazerali na euroamerický konflikt celkom ironicky. Mlčali, sú si vedomí svojej nezadržateľne rastúcej hospodárskej moci, svojej nádejnej budúcnosti.

SEF bolo kombináciou pompézosti a intelektuálnej vyprázdnenosti. Významné odborné osobnosti (ako napríklad Joseph E. Stiglitz, nositeľ Nobelovej ceny, Dominique Moisi, zakladateľ a vedúci poradca Francúzskeho inštitútu pre medzinárodné vzťahy a ďalší), ktoré sa na fóre pohybovali, dostali príležitosť iba k útržkovitým heslám či rámcovo formulovaným myšlienkam. Nemožno si nevšimnúť, že aj v tomto roku značný priestor dostali politici, ktorí sa snažili šikovne využiť fórum na obhajobu svojich politík, ako i na prezentovanie vlastných koncepcií ďalšieho možného vývoji globalizovaného sveta napríklad, C. Riceová, T. Blair, H. Karzai, Y. Fukuda, H. Kissinger, Š. Perés, F. Fillon, G. Brown, P. Mušaráf a ďalší. Sú to zároveň aj tí, ktorí nesú najväčší diel zodpovednosti za neutešený stav, v ktorom sa nachádza veľká časť svetovej populácie. Pred niekoľkými rokmi podobne využil takéto fórum (SEF 2003) aj vtedajší minister ZV USA C. Powell, keď obhajoval postoj USA k Iraku vedúci neskôr k vojenskej invázii a okupácii Iraku, ktorá stále trvá a je príkladom obrovskej ľudskej tragédie. Postupné „spolitizovanie“ SEF vyvoláva ostré reakcie tých, ktorí sú obeťami globalizácie a amerického unilateralizmu.

Najväčší profit z účasti na fóre SEF`2008, napriek vysokým ročným členským a účastníckym poplatkom (pohybujúcich sa od niekoľko desiat tisíc až do stotisíc USD), mali predovšetkým predstavitelia najväčších transnacionálnych korporácií – hlavní ekonomickí globalizátori, ktorých bolo skoro dve tretiny všetkých

účastníkov fóra. Tí sa radi každý rok vracajú do Davosu, pretože SEF pre nich v konečnom dôsledku predstavuje investíciu, ktorá šetrí čas i peniaze. Veď kde inde na svete ako v Davose sa môžu na jednom mieste stretnúť s toľkými potenciálnymi partnermi alebo zákazníkmi, vrátane prezidentov, premiérov a ďalších vládnych predstaviteľov štátov s rozvíjajúcimi sa ekonomikami? Nebezpečenstvo SEF sa skrývalo práve v tomto koncentrovanom miešaní diskusných skupín a reálneho sveta politiky a obchodu. Z podobných stretnutí prirodzene vyráža konformizmus a vytvára sa svet, v ktorom majú všetci sklon uvažovať podobne, akoby skutočne globálna komunita mohla vytvoriť i globálny spôsob uvažovania, aj napriek tomu, že sa napríklad postoj k riešeniu súčasnej finančnej krízy na americkom hypotekárnom trhu značne líšia.

Tohtoročné SEF potvrdilo klesajúci vplyv USA a poukázalo na dva hlboké globálne trendy, ktoré odráža finančná kríza. Po vojne v Iraku a nepružnej reakcii administratívy prezidenta Busha na hurikán Katrina je kríza okolo zlých amerických hypoték vnímaná ako jednoduché urýchlenie nezadržateľného vzostupu Ázie a presunu od unipolárneho sveta k multipolárnemu, pričom rozsiahlejšie finančné krízy môžu úplne rovnako zasiahnuť aj hospodársky rast v Ázii. Druhým trendom zdôrazňovaným na fóre je návrat štátu. Návrat štátu pritom prehľbuje silnejúcu skepsu voči trhu a nákazlivú a nebezpečnú chamtivosť jeho kľúčových aktérov. Ak tento trend potvrdí sám život, potom by mohol znamenať koniec toho, za čo sa SEF angažuje: otvorený, globálny a transparentný svet. Podľa D. Moisiho na poslednom fóre ustúpili obrovské nádeje obrovským obavám. Ako môže človek predstierať, že pracuje na zmene sveta, keď už tomuto svetu prestáva rozumieť? Niet preto divu, že atmosféra na SEF bola pochmúrna. Podľa J. E. Stiglitzu tí, ktorí si mysleli, že globalizácia, technológie a trhové hospodárstvo vyriešia problémy sveta, sa stali porazenými. Najvytrestanejšími zo všetkých boli bankári, najmä americkí ústrední bankári. Tí spolu s ratingovými agentúrami verili vo finančnú alchymiu. Domnievali sa, že finančné inovácie môžu nejakým spôsobom premeniť zlé hypotéky na dobré cenné papiere. Avšak na dobre fungujúcich finančných trhoch prebaľovanie rizík nemá žiadny osobitný význam. Prebaľovanie môže nejaké peniaze vynášať, ale nie miliardy, ktoré banky zarobili krájaním rizikových hypoték do balíčkov, ktorých hodnota bola oveľa vyššia ako ich obsah. Banky však nepochopili základný princíp riadenia rizík a to, že diverzifikácia sa osvedčí iba, ak nie sú riziká vo vzájomnom vzťahu a makrošoky (ako tie, ktoré postihujú ceny nehnuteľnosti a platobnú schopnosť dlžníkov) majú vplyv na pravdepodobnosť insolvenčnej u všetkých hypoték.

USA boli aj teraz v Davose kľúčovým faktorom pre všetky ekonomické a politické prognózy na nadchádzajúci rok, tentoraz najmä pre spomínanú hypotekárnu krízu, neúčinnú stratégiu boja proti terorizmu, neefektívnu politiku na Blízkom a Strednom východe alebo globálne otepľovanie či nadchádzajúce prezidentské voľby v USA. Podobne ako na predchádzajúcich fórach sa Američania

snažili poučovať ostatných o transparentnosti fondov. Niektorí americkí hriechníci neustále zdôrazňovali potrebu transparentnosti vo fondoch zvrchovaného majetku, nie však vo svojich hedžových fondoch. (Práve hedžové fondy, ktoré podľa predpokladov mali byť neutrálne voči trhu, neboli neutrálne a musia sa zavrieť.) Tentoraz rozvojové štáty odolali a k pokrytectvu celej záležitosti sa aj rázne vyjadrili. S ohľadom na otázky, ktoré práve sužujú USA, bolo na fóre dokonca cítiť istú škodoradosť, tlmenú však obavami z možných negatívnych dôsledkov americkej finančnej krízy na ich vlastné ekonomiky. V prípade USA ide o tretiu finančnú krízu za posledných 20 rokov – po kríze stavebných sporiteľní v roku 1989 a kríze Enron/WorldCom v roku 2002. Príčiny vzniku týchto kríz treba hľadať najmä v premene tzv. trhového fundamentalizmu na vedúcu ideológiu 80. rokov minulého storočia, keď sa začala globalizácia finančných trhov a USA prešli na deficit účtu platobnej bilancie. Globalizácia pritom umožnila USA zhromažďovať úspory ostatného sveta. Aj napriek tomu trhoví fundamentalisti neoblomne tvrdia, že trhy sa vždy snažia dosiahnuť rovnováhu a tento spoločný záujem najlepšie slúži na zabezpečenie podmienok splnenia egoistických cieľov všetkých účastníkov trhu. Ide o evidentný omyl, pretože práve zásahy vlád zabránili finančným krízam. Deregulácia sa teda neosvedčila. Ničím nespútané trhy snád' prinášajú obrovské prémie najvyšším manažérom, ale žiadna neviditeľná ruka ju nevedie k spoločenskému blahobytu. Podľa Stiglitzu, ak sa nedosiahne lepšej rovnováhy medzi trhmi a verejnou správou, svet bude naďalej platiť vysokú cenu.

Dôvera medzinárodného spoločenstva v davoské fóra svetovej elity má výrazne klesajúcu tendenciu. Tradičné zloženie účastníkov SEF už nedáva záruky na formulovanie a následnú realizáciu efektívnych riešení na problémy, ktoré dennodenne prináša globalizácia i americká unipolarita. Niektoré z riešení či odporúčaní, ktoré vychádzajú zo záverov stretnutí SEF, často zaujímavé i nádejné, sa nedokázali v globalizovanom svete uplatniť. Jedným z dôvodov je aj fakt, že účastníci SEF tvoria relatívne pevnú personálnu štruktúru: podnikateľská sféra predstavuje 63 % účastníkov fóra, zástupcovia médií a mimovládni mienkotvorci tvoria 12 %, verejní predstavitelia 11 %, akademická obec 8 %, mimovládne organizácie 3 %, náboženskí lídri 2 % a odborárski predstavitelia 1 %. Dominujúca podnikateľská väčšina na stretnutiach SEF prísne sleduje iba svoje úzke podnikateľské záujmy so zámerom maximalizácie medzinárodného zisku. Percento chudobných vo svete sa neznižuje, rozdiel medzi vyspelým a rozvojovým svetom výrazne narastá. Ako potom formulovať odvážne riešenia na posilnenie rozvoja ekonomík zaostalých štátov? Ako znižovať dramatickú chudobu v mnohých regiónoch sveta? O odpoveď na tieto a ďalšie súvisiace otázky sa pokúša hľadať Svetové sociálne fórum, ktoré vzniklo pre ôsmimi rokmi ako protifórum k SEF resp. ako anti-Davos.

Európska únia

Reforma rozpočtu EÚ – zmena Európy /1. časť/

Európska komisia uverejnila 12. septembra 2007 dokument „Reforma rozpočtu EÚ – zmena Európy“. Diskusie na tému zotavenia a výdavkov rozpočtu EÚ sa opakujú pravidelne pri jeho zostavovaní. Ak však chceme reformovať rozpočet, resp. definovať nové politiky do rozpočtu Únie, je potrebné brať do úvahy fakt, na akom zmluvnom základe rozpočet Únie stojí a aké sú zásady tvorby rozpočtu Únie, t.j. čo vlastne chceme meniť.

Sú to: čl. 268/ex – čl. 199 – 280/ex-čl. 2009a Zmluvy o ES (Finančné ustanovenia) a čl. 28/ex – čl. J. 18 Zmluvy o EÚ (Financovanie)

Spoločná rozpočtová politika EÚ sa týka integračného zoskupenia ako celku a je realizovaná orgánmi EÚ. Vzhľadom k tomu, že Únia nemá zatiaľ právnu subjektivitu, jedná sa o rozpočet Európskych spoločenstiev.

Z rozpočtu sa financujú len tie aktivity, ktoré boli prenesené na spoločné orgány podľa zmlúv – týkajú sa realizácie spoločných politík a niektorých štrukturálnych fondov.

Medzi rozpočtom ES a národnými rozpočtami, ako fiskálnymi nástrojmi sú niektoré zásadné rozdiely:

- a) európsky rozpočet nepripúšťa deficitné financovanie, vždy v danom období musí byť vyrovnaný. Nemožno pri ňom využiť emisiu obligácií, čo je bežný nástroj vlád na získanie dodatočných zdrojov pre štátny rozpočet,
- b) jedinou možnosťou, ako kryť vznikajúci deficit, sú dodatočné príspevky od ČK /členských krajín/, čo reálne znamená čerpanie na úkor ich ŠR,
- c) prepisy ES neumožňujú využívať rozpočet na stabilizáciu hospodárskej politiky. Nemožno ho použiť ako anticyklický nástroj (schodok vo fáze recesie a prebytok vo fáze expanzie),
- d) možnosť ovplyvnenia makroekonomického vývoja rozpočtom ES je prakticky nulová vďaka svojmu rozsahu. Podľa smerníc Rady nesmie prekročiť 1,24% GDP celej Únie, zatiaľ čo podiel bežných štátnych rozpočtov v ČK sa podieľa na GDP cca 40%,
- e) obmedzená flexibilita rozpočtu Únie je spôsobená jeho výdajovou štruktúrou, keď cca 40% výdajov je smerovaných do poľnohospodárstva,

f) okrem toho sú pravidlá pre výdavky rozpočtu garantované spravidla na 3 – 4, resp. 7 rokov vopred, preto nemôže reagovať na krátkodobé výkyvy, analogicky u výdavkov na štrukturálne fondy existujú pravidlá schvaľovania projektov na obdobie 2 – 4 rokov. Celkovo hovoríme o tzv. rozpočtovom rámci, v ktorom sú stanovené orientačné výdavky alebo aspoň záväzný vývoj ich podielov na celkovom rozpočte. Dlhší finančný rámec výrazne znižuje flexibilitu rozpočtu, ale na druhej strane umožňuje využiť systémový prístup.

Fundamentálnou zásadou pre konštrukciu a čerpanie je vyrovnanosť rozpočtu.

Z metodologického hľadiska je spoločný rozpočet klasickou účtovnou bilanciou so stranou príjmov a výdavkov.

Politický rozmer zostavovania rozpočtu:

Spoločný rozpočet je jednou z najvýznamnejších politických tém európskej integrácie, o čom svedčia príklady z minulosti aj zo súčasnosti: dlhoročná diskusia s rozuzlením vo Fontainebleau v roku 1984, prijatie Delorsovho balíku I. v roku 1988, Agenda 2000 v roku 1997 a krach rokovaní v Berlíne 1999, neúspech summitu v Bruseli v roku 2005. Politiky, ktoré sa bezprostredne týkajú spoločného rozpočtu tvoria vo vývoji ES výraznú stopu:

- Hľadanie vlastných zdrojov ES presahuje už od začiatku integrácie prvky financovania tradičnej medzinárodnej organizácie.
- Rozpočtové otázky boli vždy spojené s diskusiou o úlohe a postavení jednotlivých inštitúcií ES, prípadne s postavením národných vlád.
- Čerpanie alebo zamietnutie prístupu k rozpočtovaným financiám pre určité projekty je chápané ako výhra, či strata a tak je to aj v ČK interpretované; to dáva rozpočtu určitú politickú silu a zvyšuje jeho význam.
- Je potrebné si tiež uvedomiť, že otázky okolo účelových výdavkov rozpočtu a princípov fungovania smerujú k širším otázkam o povahe EÚ a jej vývoja. Zostavovanie rozpočtu, stanovenie podmienok čerpania i dohady okolo zabezpečenia zdrojov vystupujú ako významné politikum presahujúce komunitárnu dimenziu.

Príjmy rozpočtu ES:

Aby sa vyhlo pravidelným potýckam ohľadne naplňovania rozpočtu, bolo rozhodnuté, že od roku 1970 budú ES prechádzať postupne na sústavu tvorenú vlastnými príjmami a to nezávisle od ČK.

Ing. Ivan Milko, PhD.